سیحر و غەفڵەتی ئەم پرسیارە هەمیشەییە (بۆ دییلی سیاسیی چییە؟)… لاوان ع عەلیی – کامیار سابیر

گوتارێک بەڕێوەیە کە هەموو سیستەمی سیاسیی و کەینونەی ئەم چەتەگەرییە میلیشیایی و ئابوورییەی ناو نراوە قەوارەی هەرێمی کوردستانی عێراق، رەت دەکاتەوە و مێژووی صەد ساڵی ئەو میکانیزمانەی ناسیۆنالیزمی کوردیی لە لکاندنی کوردستانی جنوبیی بە عێراقەوە، قودسییەتیان داوە بە مەسەلە نەتەوەیی، نەژادیی و ناوچەییەکان (کوردستانی عێراق)، سەرلەبەر، لە زبڵدان دەنێتەوە و بە بەرچاوڕۆشنییەوە، بێ ترس لە تەخویینی پرۆکسییە ئیقلیمییەکانی کوردایەتیی، بە ئاشکرا دەڵێت، سیی ساڵ لە تەجروبەی بکوژیی و ببڕیی، دزیی و تاڵانیی، چەتەگەریی و بەبنەماڵییکردنی دەسەڵات (بە ئۆپۆزیسیۆنە ساختەچییەکەیشەوە)، بەسە و دەبێ رێگەیەکی تر، بەدیلێکی تر و هەنگاوێکی عەقڵانیی بنرێ و ئەم مێژووە پڕ لە پرۆکسییە ئیقلیمییە لە شێخ مەحمودەوە، بۆ بارزانیی کوڕ و کوڕەزا و کوڕەزازا، بۆ تێپەڕیین بە مێژووی تاڵەبانیی و ئۆپۆزیسۆنەکەی باوکی هەژارانیشدا،، دەبێ لە گۆڕ بنرێ و وەکو عارێکی سیاسیی و عارێکی ئەخلاقییش، سەیری ئەو هەموو فەشەلانە بکرێ.

ئەوە صەد دانە ساڵە، عێراقی نوێ لە دوای جەنگی جیهانیی یەکەمەوە، بە بڕیاری هێزە جیهانییە باڵادەستەکانی ئەو سەردەمە دروست بووە. بەشێک لەو کوردستانەی لە ناو ویلایەتی موصڵدا، لەژێر قەڵەمڕەویی عوثمانییەکاندا بوو، لکێنرا بەم عێراقەوە. ئەم لکاندنە، بەدەر لە توانا و ئیرادەی گەلانی ناوچەکە و کوردیش بوو، بەڵام ئەمە حەقیقەتی پێوەندییە نێودەوڵەتییەکان و هەژموونی عەسکەرتارییەت و دیپلۆماسییەتی هێزە باڵادەستەکانی ئەو سەردەمە و ئێستایشە.
فەشەلی تەقوتەقەکەی شێخ مەحمودە کە نەیتوانی ناوچەکانی سلێمانییش تێپەڕێنێت و نوخبە بە شەهمەکانی ئەو سەردەمە لە چەشنی پیرەمێرد، دژایەتییان دەکرد و بەچوونە ئاغاواتیی و وابەستییەکانی بە پاشماوەی عوثمانییەکان و تورکیای نوێوە، شەرمەزار دەکرد، رێک بە پێچەوانەی ئێستاوە، زۆرترین نوخبە موهەڕیج و موثەقەفە فیکر بەتاڵەکانی کورد، دوای عەمالەتە ئیقلیمییەکەی ریفراندەم و

توڕەهاتی دەوڵەتی کوردیی، کەوتن.
دەی ئەگەر کوردەکانی عێراق، ئەوانەی لە کوردستانی جنوبیی ئەو سەردەمەدا، بەر عێراقی تازە دروستکراوی ئەو سەردەمە کەوتن، بە تایبەتیی، هەندێ ناوچەی سلێمانیی، لەبری ئەو هەموو تەمەڕودە پرۆکسییانە، بەشدارییان لە بنیاتنانی عێراقدا بکردایە، نە بریتانیا ئەوەندە دڵە عوروبییە سونییەکان و ساطیع ئەلحوصرییە شوڤینییەکانی دەدایەوە، نە ئەوەندەیش ناسیۆنالیزمی عێراقیی(باڵە عوروبیی و ناصریی و قەومییەکان)، لە سەردەمی کۆمارییەکانەوە، بە تایبەتییش لە سەردەمی وەحشییەتی صەدام حوسێندا، عێراقیان بەرەو هەڵدێر دەبرد و ئەوەندە کوردستانیشیان، وێران نەدەکرد؟
مەگەر تەمەڕودە ئیقلیمییەکەی ئەیلول، باشترین کارتی سیاسیی نەبوو بە ئەوەی قەومچییە عوروبییەکان و بە تایبەتیش حەرەس قەومییەکان و بەعثییەکان، دەست واڵا بکەن کە تا رادەی فاشیزم، دوژمنایەتی گەلی کورد، بکەن؟ مەعلومە بە گەلی کورد لە کوردستانی عێراق، نە بوعدە پانکوردییەکە و نە کوردایەتییە طائیفییە-سونییە-مورتەزیقەییەکەی ئەستا، بەدەرد دەخوات، چارەسەری عەقڵانیی و واقیعیی ئەوەیە کە هەموو کوردەکی کوردستانی عێراق، پێمانخۆش بێت یان نا، عێراقیین، کەسێک لە دونیای شیعریی و فەنتازیای قەومیی و نەژادیی و طائیفییدا، خۆی پێ عێراقیی نییە، ئەوە با صەد ساڵی تریش دوای خورافاتەکانی شێخ مەحمود و مەلا موصطەفا و شۆڕشی نوێ و گوڕان و باوکی هەژاران…تاد بکەوێت.

بەدیلەکە زۆر روونە و هەموو عوقدە نەتەوەیی و نەژادییەکان، تاقیکرانەوە، صەد ساڵە لە فەشەلی حەرەکەی قەومیی کورد، لە فەشەلی حەرەکەی قەومیی عوروبیی، فەشەلی شیوعییەت و چەپە جۆراوجۆرەکان، فەشەلی ئیسلامی سیاسیی بە گشتیی و فاشیزمە ئیخوانییەکە بە تایبەتیی، ئەوە ١٧ ساڵیشە، طائیفییەت لە عێراقدا و حوکمی بنەماڵە شێخنشینەکانی کوردایەتییش(٢٩ ساڵە) لە هەرێم، فەشەل لەسەر فەشەل، رێ دەنێن. بەدیل، بنیاتنانەوەی دەوڵەتی عێراقە، دەوڵەتی هاونیشتمانیی(المواطنة)، دەوڵەتی پێکەوەژیان، دوور لە ئەجێندای قەومیی عوروبیی، طائیفییەت بە وڵاتانی ئیقلیمیی و حەرەکەی مورتەزیقەی کوردیی و تورکمانیی-ئیقلیمییە.

راستە، عێراقیش وێران بووە، گەندەڵیی دایڕزاندووە، طائیفییەت و قەومییەت، دوو سەرەطانی سەرەکیین، بەڵام بمانەوێ و نەمانەوێ، شەرعییەتێکی نەودەوڵەتیی صەد ساڵەی هەیە و لە توانای خورافاتی نەژادیی و خوزیعبەلاتی قەومیی و طائیفییدا نییە کە کەمەڵە

مورتەزیقەی ئیقلیمیی، ئایدیالییانە دەیانەوێ هەڵیبوەشێننەوە یان بە ئەجێندای ئیقلیمیی، بیانەوێ کۆنترۆڵی بکەن. بەدیلی واقیعیی ئەوەیە کە سلێمانیی و هەولێر و دهۆک، وەکو بەصرە و ناصرییە، وەکو ئەنبار و بەغداد، وەکو موصڵ و نەجەف، بە واقیعیی و بە فیعلیی، دەبێت بەشێک لە عێراق، بن.

هەرچەن گەنج و لاوی شارەکانی خوارووی فوراتی ناوەڕاست بەتایبەت کە زۆرینەی دانیشتووانەکەی شیعە-مەذهەبن، دوای ١٧ ساڵ هاتنە سەر ئەوەی کە هەموو پێکەوە، بە تەبەعیەت و کلکایەتیی ئەو چینە سیاسییە موعتاد و مشەخۆرە بە وڵاتانی جیهانیی و ئیقلیمیی ‘ بەتایبەتییش ئێران، رازیی نەبن و دروشمە طائیفییەکانیش وەلابنێن، لەجیی ئەوانە، بە یەکدەست و یەکدەنگ داوای زیندووکردنەوەی ناسنامەی نیشتمانیی و عێراقییبوون بکەن و ناسنامەی عێراقییبوون، لەژێر داروپەردووی هەزار و یەک ناسنامەی تری عیرقیی، مەذهەبیی، قەومیی و مەناطیقییدا بهێننەوە سەرەوە، چونکە درکیان بەوە کرد کە ئەم هەموو ناسنامە جۆراوجۆرانە، بریینەکان قووڵتر و قووڵتر دەکەنەوە و سارێژی ناکەن. گەلی کوردیش، پێویستە کۆنتێکستی نیشتمانیی عێراق، تەبەنیی بکات لەگەڵ دانیشتووانی شارەکانی تر و پێکهاتەکانی تری عێراق، جەخت لەسەر کۆڵەکەهاوبەشەکان بکەینەوە نەک خاڵە جیاوازەکان! نیشتمانیی لێرەدا نابێ بوعدی نەتەوەیی و نەژادیی(بە کورد) هەبێت، دەبێت بوعدی عێراقیی و وەطەنییبوونی لە ئاستی عێراقدا هەبێت.

با بە خورافە و خوزیعبەلاتی ئەوانە نەخەڵەتێین کە لە سەنگەی مەفتونبوونیانەوە بە خەلیفە ئەردۆغان « لە قەومیی، نەژادیی، چەپ و ئیخوانیی»ەکان، ئەوانەی ئەستاش و ئەوساش بە فووکردن بە زووڕنای دەوڵەتی کوردیی، خەڵکیان تەفرە دەدا، ئەوانەی کە تف لە عێراق دەکەن و هیوا دەخوازن، ببێت بە صەد پارچەوە و هەر رۆژەی قەصابخانەیەک تێیدا روو بدات، ئەوانەی کە پێیان عەیب نییە و بەردەوامیش تەبریکی ئەو کوردانەی تورکیا دەکەن کە خۆیان پێ هاوڵاتییەکی تورکیایە، بەڵام هەرکەسێک لە کوردی عێراق خۆی پێ عێراقیی بێت، تەخوینیی دەکەن. ئەوانەی کە تێیاندایە لە هەندەران ماستەر و دەکترایان لە فەلسەفەی سیاسیی و پەیوەندیی نێودەوڵەتییدا خوێندووە، کەچیی نابیینن دەوڵەتی تورکیا لەسەر ئەساسێکی عیرقیی بنیات نراوە وێرای بوونی چەندیین نەژاد و نەتەوە و ئایینی جیاواز، بەڵام بەناوی عیرقی گەورە و ژمارە یەکەوە ناونراوە، کەچیی بە ئایدیۆلۆژیایەکی نەژادیی و طائیفییەوەیە، تف و لەعنەت لە

عێراق دەکەن چونکە پڕە لە نیزاعی عیرقیی و طائیفیی و قەومیی!

عێـــراق، لە ئەساســەوە، بەر نەشتەری عەمـــالەتێکی ئیقلیمیـــی و دەستێوەردانی تورکیا کەوت لە رێگەی شێخ مەحمودەوە، دواتر حەرەکەی شیوعیی و فاشیزمی عوروبیی، ئەوەندەی تر عێراقیان داڕزاند، لە شەستەکانیشەوە تا ئێستا، پیشەی رەسمیی کوردایەتیی، عەمالەتی ئیقلیمییە بۆ ئێران و تورکیا، عێراقییەکان، بە کورد و عەرەبەوە، بە شیعە و سوننەوە، بەهەموو نەتەوە و نەژاد و دیین و ئایینزاکانی ترەوە، هیچ چارەیەکیان نییە، جگە لەوەی لە چوارچێوەی عێراقێکی دێمۆکراتیی، عێراقی هاووڵاتیی و پێکەوەژیان، بە یەکەوە بژیێن. بەدیلی سیاسیی بۆ کورد، ئەوەیە واز لە کوردایەتیی(عەمالەتی ئیقلیمیی) بھێنرێت و بەغداد، وەکو عومقی ستراتیژیی سەیر بکرێ و بە پایتەختی خۆمانی بزانین و شانازیی بە عێراقیبوونمانەوە بکەین، نەک شانازیی بە پێ لە ریسوایی عەمالەتی ئیقلیمیی بۆ ئێران، تورکیا و وڵاتانی تر بکەین.

کـــوژەر لەنێـــوان فەلســـەفەو ســـینەگرافیادا… حەیـــــدەر عەبدولڕەحمان

هەموو پێکهاتەو رەگەزەکانی شانۆ لەپێناو بەرجەستە کردنی ئامانج و فەلسەفەی نمایش دروست بوونە، بۆیە هەرکات نمایش ئەو ئامانجەی لەدەست دا کە دەبێتە کرۆکی نمایش، ئەوە هەموو رەگەزەکانی دیکە بەشیِ َوەیەکی هەڕەمی دەڕوخێن ..
من ناڵێم ئومێد کەمال – ی دەرهێنەر لەشانۆیی (کوژەر) ئەو توخمە بنەڕەتیەی شانۆی لە دەست داوە، بەڵام بەلای منەوە، بەئاراستەیەکی دروست بەکاری نەهێناوە کە ئامانجە سەرەکیەکە بپێکێنی، ئەویش ئەو دڵ رەقی و سوکایەتیە پێ کردنەی پیاوە بەرامبەر بە ئافرەت، یان گەمەی ئەهریمەنانەی پیاو بۆ فریودانی ئافرەتو لەخشتە بردنی، تا ئـەو شـوێنەی ئـافرەت تێیـدا دەبێتـە قوربـانییەکی نـرخ هـەرزان لەکۆمەڵگادا .

ئەگەر ئێمە لەشانۆدا ئافرەتمان وەك كائینێكی ناهوشیارو سادەو ساكارو ساویلكە نیشاندا كە بەئاسانی بكەوێتە داوی پیاوی بازرگان بەخۆشەویستی و بەشەرەف و ئینسانیەتی ئافرەت، ئەوە بەمانا ئێمە دەچینە پاڵ كۆمەڵگایەكی ستەمكار لەدیدو پێوەر و بۆچووندا، كە ئافرەت بەكائینێكی كەم ئەقڵ و لاوازو بێ دەسەڵات لەقەڵەم بدات، بەڵام خۆ وەزیفەی ئێمە لەشانۆدا پشت راست كردنەوەی ئەو هاوكێشە چەوتە نیە كە كۆمەڵگا هەیەتی بەرامبەر بەئافرەت، بەڵكو رەتكردنەوەی ئەو بۆچوونە نالۆژیكیەیە، بەو ئامرازانەی لەشانۆدا بەردەستن، بۆیە ئەوەی ئێمە لەكاراكتەرە كچەكەی (بكوژدا) بینیمان هەمان ئەو لۆژیكە سەرەو ژێرەی كۆمەڵگایە، نەك ئەوەی ئێمە لەشانۆدا چاوەڕوانی دەكەین .

هەرچەند لەكۆتایی نمایشدا دەرهێنەر هەوڵی ئەوەی دا كچەكە بەئاگا بێنێتەوە و یاخی بێت و نەچێتە ژێر باڵی هەڵەشەو ویستە ئەهریمەنیەكانی پیاو بۆ بازرگانی كردن بەشەرەف و كەرامەتی وێڕای هەموو مەترسیەكان، بەڵام دوای چی؟ دوای ئەوەی ئەو ساویلكەیی و كەم ئەقلیەی كچەكەی گەیاندە كەنارەكانی كۆتایی و رووتكردنەوەی لەهەموو ئەو پیرۆزیانەی هەیبوو،

پاشان رووبەرووبوونەوەی كچە غەدر لێكراوەكە لەگەڵ پیاوێك كە چارەنووسی رەش كردو گەیاندی بەوئەو كۆتاییە تاڵە، رووبەرووبوونەوەیەكی بوێرانە نەبوو، بەڵكو رادەست بوون بوون بوو بەناكامی، كە تێدا جگە لەفرمێسك و گریان نەبێت، نەیتوانی هەلوێستێك نیشان بدات كە ئەو كاراكتەرە لەو لاوازی و نەهامەتیە رزگار بكات.

من نازانم دەرهێنەر بۆ ئەو كاراكتەرەی ئەوەندە پەڕپووت و بێ دەسەڵات كردبوو، كە ببێتە مایەی بەزەیی پێ هاتنەوە؟

هەموو ئەوانە بەڵگەی نیشاندانی ناهوشیاریی ئافرەتی ئێمەیە لەكۆمەڵگادا، بەڵام ناكرێت لە هەلومەرجێكا شانۆ فاكتەر بێت بۆ گۆڕانی پرنسیبە كۆمەڵایەتیەكان، كەچی بەشانۆ ئافرەت لەبەها فكری و رۆشنبیریەكانیدا داچۆڕێنین .

بەگشتی هەڵسوو كەوت كردنی دەرهێنەر لەگەڵ واقیع دا، هەڵسووكەوتێكی ئیجگار دەقاو دەقە و نەیتوانیووە بۆچوون و ئایدیای تایبەتی خۆی لەو واقیعە تاڵەدا جودا بكاتەوە، كە بینەر دووچاری بێ ئومێدی نەكات بۆ ئایندەی ئافرەت لەكۆمەڵگای ئێمەدا .

تەنانەت بۆ چارەسەركردنی درامیش لە كۆتاییدا بەدەست پێكردنەوەی سەرەتایەكی دیكە بۆ تاوانكاری لەلایەن پیاوەوە دەست پێ دەكاتەوە، بۆئەوەی هەمان ترازیدیا دووبارە بكاتەوە، بەمەش جارێكی دیكە هەرپیاو دەخاتەوە نێو قەفەسی ئیتیهام، بەرامبەر بەهەموو ئەو

تاوانە توندو تیژیانەی دەرهەق بە ئافرەت دەکرێت، بەڵام بینەر ئەوە بەچاوی خۆیەوە دەبینێت کە بەشێك لەفاکتەرە یاریدەدەرەکانی تاوانەکانی پیاو دەرهەق بە ئافرەت، هەر ئافرەت خۆیەتی .
لەدوا دیمەندا دەرهێنەر بەدیمەنی کوشتنی کچەکە لەلایەن باوکییەوە (دوای بڵاوکردنەوەی ڤیدییەکی حەیابەری کچەکە لەلایەن دۆستی کچەکەو دووبارە پەیوەندی کردنی بەئافرەتێکی تر بەهەمان شێوەی پێشوو) دەیەوێت پێمان بڵێت: ئەو تراژیدیا تاڵانەی ئافرەت بەردەوامن و بە قوربانیەك و دووان و سیان کۆتایان نەهاتووە، هەتا ئەقڵیەتی ئەو کۆمەڵگایە بەئافرەتیشەوە نەگۆڕێت، ئەو نەزیفەی ئافرەت هەر بەردەوام دەبێت..

دەرهێنەر ستایلێکی واقیعی بۆ هۆڵی درامی نمایشەکەی هەڵبژاردبوو، بەتایبەت لەنواندندا ، زۆر بۆشایی گەورەی لەسینۆگرافیای نمایشەکەدا بەجێ هێشتبوو، لەموزیك و رووناکی و دیکۆردا، بەکارهێنانی سکرینیش کاریگەرییەکی ئەوتۆی نەبوو بۆ بە زیندوو راگرتنی ریتمی نمایشەکە، لەگەڵ گوێ گرتن لەگۆرانیەکانی نێو ئۆتۆمبیلیش نمایشەکەی بەئاراستەی درامای تەلەفزیۆنییەوە دەبرد، بەگشتی ئەو بۆشاییانەی هەبوون ریتمی نمایشەکەیان خاو کردبۆوە، راستە کەئەکتەر سەرچاوەیەکی بنەڕەتی سینۆگرافیایە لەشانۆدا، بەڵام دەرهێنەر ناتوانێت، تەنیا ئەکتەر بکاتە ئەلتەرناتیف، بۆشوێن گرتنەوەی سینۆگرافیا، هەر ئەمەش هۆکاری سەرەکی ونبوونی رەگەزی بوو لەنمایشەکەدا.

دیارە کە داینەمۆی راگرتنی ریتم تەنیا بەبەرجەستە کردنی توخمەکانی وروژاندن دەستەبەر دەبێت، ئێ خۆ ئەرکی نمایش خوێندنەوەی کتێبێك نیە تەنیا فەلسەفەیەکت پێ ببەخشێت، بینەر بۆ ئەوە دێتە شانۆ چێژ لەرەگەزەکانی سینۆگرافیا وەربگرێ، ئەگەر نەکەوێتە ژێر ئەو کاریگەرییە، هەست ناکات هاتۆتە شانۆ، بۆیە دەرهێنەر دەبێت دەسەڵاتی راگرتنی هاوسەنگی هەبێت لەنێوان تێکست و سینۆگرافیادا .

لەدیکۆردا هەوڵێك هەبوو کە رەنگ بۆ هەندێ هێماو دەلالاتی فەلسەفی و رەمزی بەکار بێنێ، هێمایەکی گوزارشت بەخش ببەخشێت بەو رەنگە رەشو سپی و رەنگە سوورانەی لە فەزای شانۆو سەرتەختەی شانۆو جلوبەرگەوە دابەش ببوون، وەك هێمای رەنگی سپی بۆ پاکیزەیی و بەرائەتی ئافرەتەکەو هێمای رەنگی رەش بۆ ئەو دیدو دڵە رەشانەی دژ بە رەنگە سپیەکەن و و رەگی سوور بۆ ئەو تاوان و بڕۆیەی دەرهەق بە ئافرەت دەکرێن ، بەتایبەت لە شەوی سووری ئەنجامدانی تاوانی هەتك کردنی

کچەکە کە یەکێك بوو لەدیمەنە هەرە جوانەکانی نمایش. دەرهێنەر بۆ بەرجەستە کردنی فەلسەفەی نمایشەکەی هەموو قورسایی خۆی خستۆتە سەر ئەکتەر، وەك داینەمۆی ریتمی نمایشەکەی و بەرجەستە کردنی دوو کاراکتەری ژن و پیاو، پیاوەکە (جەلال محەمەد سێدەری) لەرووی شێوەو روخسارەوە لەگەڵ کاراکتەرەکەی خۆی دەگونجێت و توانی رق لای بینەر دروست بکات، رق لێبوونەوەش بەمانای وروژاندنی بینەرە لە رووی سایکۆلۆژییەوە، بەڵام لە رووی ئەداو پیر فۆرمانسەوە رۆڵەکەی خۆی تێر نەکردو لە ئەکشن و ئیلقادا کەمێك پەلە پروزێیی پێوە دیار بوو، کە هەندی جار دەبووە تەوژمێك بۆ لاوازبوونی کاراکتەرەکە.

رۆڵی ئافرەتەکە لەلایەن (بێگەرد حەمە سەلیم) ەوە دەبیندرا، کە خاوەنی توانستێکی سروشتی هاوسەنگ بوو، بەپێی خواستی رووداوو ریتمی دیمەنەکان رەفتاری دەکرد، بەرائەت و سادەیی پێوە دیاربوو، توانی وێنەیەکی گونجاو نیشان بدات لەگەڵ کاراکتەرەکەی، وەك وێنەیەکی دەقاودەقی هەموو ئەو ئافرەتە ستەم لێکراوانەی دەبنە قوربانیی، توانی بەنواندنە سروشتیەکەی بینەر بوروژێنێ و ببێتە کۆڵەگەیەکی بەهێزی راگرتنی نمایشەکە، هەم لەرووی ریتم و هەم لەرووی چێژ بەخشینیشدا، بەڵام دەرفەتی ئەوەی پێ نەدرابوو، کاراکتەرەکەی خۆی لەو لاوازی و دەستە پاچەییە رزگار بکات و بیکات بەکاراکتەرێکی بەهێز، ئەمە لەکاتێکا کە گەلێك دەرفەتی لەبار هەبوون بۆ ئەوەی هەم ئەو کاراکتەرە ـ کە هێمای ئافرەتی کوردبوون بەهێزتر کات، هەمیش ئاراستەی فەلسەفەی نمایشەکەی بۆ بەرژەوەندی ئایندەی ئافرەتی کورد بشکێنتەوە.

تیۆرییە ئەدەبییەکـــــان ... ئەردەڵان عەبدوڵڵا

هەمیشە ئەدەب خاوەنی قوتابخانە و رێچکەی تایبەتی خۆی بووە، سەرەتا فەیلەسووفەکان و پاشان نووسەران، هەوڵیانداوە شرۆڤە و تێڕوانینی تایبەت بە ئەدەب دابنێن. بەدەنیاییەوە هەروەک چۆن لە سیاسەت و فکردا، کۆمەڵێک رێچکە و قوتابخانەی جیاواز هەیە، لە ئەدەبیشدا کۆمەڵێک قوتابخانەی جیاواز هەیە، کە هەریەکەیان خاوەنی

دونیابینی خۆیانن. لەمەشدا فەیلەسووف و بیرمەندانی جیهان، ڕۆڵی سەرەکیان هەبووە لە داڕشتن و دانانی بنەماکانی ئەم قوتابخانە و تیۆرییە ئەدەبییانە.

لە ماوەی پێشوودا کتێبی « بنەماکانی تیۆری ئەدەبی »م خوێندنەوە، کە لە نووسینی هانز بێرتێنز و وەرگێڕانی عەبدولخالق یەعقووبییە. دیارە نووسەری کتێبەکە یەکێکە لە ئەدیب و ئەکادیمییە ناسراوەکانی هۆڵەندا و مامۆستای زانکۆیە. واتە نووسەر کەسێکی پسپۆڕە لە بوارەکەی خۆیدا، هەرچەندە نووسەر لە لای ئێمەی کورد نەناسراوە، لە کتێبەکەی ئەجگار بەنرخە و زۆر بەجوانی و سادەییی باسی قوتابخانە و تیۆرییەکانی ئەدەبی کرووە. لەلایەکی تریشە کاک عەبدولخالق یەعقووبییش، ڕەخنەگر و ئەدیبێکی بەتوانایە و ماوەیەکی زۆرە خەریکی کاری ڕەخنەی ئەدەبییە، ئەمەش هاوکاری زۆری کردووە، تاوەکو بتوانێت بەسەر وەرگێڕانەکەدا زاڵبێت و بە زمانێکی کوردی سادەو ساکار، بابەتێکی تیۆری باس بکات.
لێرەدا پێمخۆشە ناساندنێکی کورتی ئەم کتێبە بکەم، کە بە بڕوای من پێویستە هەر نووسەر یان خوێنەرێک کە دەستوپەنجەی لەگەڵ ئەدەبدا گەرم کردۆتەوە، ئەم کتێبە بخوێنێتەوە، دڵنیام سوودی زۆری لێوەردەگرێت، بەتایبەتی لە رووی شێوازی نووسین و تێگەیشتن لە ئەدەب بە گشتی.

ناوەڕۆک

کتێبەکە نزیکەی 400 لاپەڕەی قەبارە مام ناوەندە و لە نۆ بەش پێکدێت. نووسەر هەوڵیداوە هەموو تیۆرییە ئەدەبییە باوەکانی سەردەمی کۆن و نوێ ، لەم کتێبەدا باس بکات، بەتایبەتی تێڕوانینی فەیلەسووفە کۆن و نوێکان. هەروەها قسەکردن لە بارەی « مانا، دەق، شیعر، ڕۆمان، چیرۆک، زمان» لە تێڕوانینی فەیلەسووفەکانەوە. نووسەر باسی قوتابخانەی « فۆرمخوازی، پێکهاتەخوازی، پاشپێکهاتەخوازی ، کولتووری و ڕەشپێستەکان، سێکسوالێتی، فێمینیستی» کردووە. ئەوەی روون و ئاشکرایە، زیاتر نووسەر جەختی لەسەر تێڕوانینی فەیلەسووف وبیرمەندانی ئینگلزی و ئەمریکی و فەرەنسی کردۆتەوە. بەتایبەتی « ماتیۆ ئارنۆڵد، تی، ئیس، ئیلیۆت، فۆکۆ، لاکان، شتراوس». کەمتریش باسی فەیلەسووف و بیرمەندانی روسیی و جیهانی کردووە.

شیعر دەبێت جێگای ئایین و مەزهەب بگرێتەوە

قسەکردن لەبارەی شیعرەوە، پانتایی گەورەی لەم کتێبە داگیرکردووە.

لە سەرەتای کتێبەکەدا نووسەر باسی تێڕوانینی شاعیر و نووسەری ئینگلیزی « ماتیۆ ئارنۆڵد» کردووە. (ئارنۆڵد لە ساڵی 1828 لەدایک بووەو 1888 کۆچی دوایی کردووە) ئارنۆڵد گرنگی زۆر بە شیعر دەدات و بەسەرچاوەی کولتووری دادەنێت و پانتایی گەورەشی لە ژیانی ئەم بیرمەندە داگیرکردووە. ئارنۆڵد
لە وەسفی شیعردا دەڵێت:

شیعر دەمان دەداتەوەو دەبێتە هەی ئەوەی لە بەرامبەر ژیاندا تاقەت بێنین و بەرگەی بگرین، بەبێ شیعر زانست لەدیدی ئێمەوە ناعاقڵ و نیوەچڵە و شیعر جێگەی ئەو شتە دەگرێتەوە کە لە دوو توێی مەزهەب و فەلسەفەدا بە ئێمە دەدرێت،،ل 12

شیعر بۆ ووردی لە دونیا دەکۆڵیتەوەو لە دەرکەوتە جۆراوجۆرەکانی بە شێوەیەکی هاودڵانە دەڕوانێت، کەواتە دەبێت روو لە شیعر بکەین، بۆ ئەوەی ژیانمان بۆ شی بکاتەوە،،،ل14

دواتر ئارنۆلد توندڕەوانە تر دەڕوات و دەڵێت:

پێویستە شیعر جێگای ئایین و مەزهەب بگرێتەوە، چونکە هی هەموو سەردەمێک و شوێنێکە،،، ل15

هەست و شیعر

دواتر نووسەر باسی تێڕوانینی تی سی ئیلیوت شاعیرو رەخنەگەری ئەمریکی دەکات، کە یەکێکە لەو شاعیرانەی کە رۆڵی گرنگیان هەبووە لە دامەزراندنی شیعری نوێ لە جیهاندا. بەپێی تێڕوانینی ئیلیوت بێت، شیعر زۆر نا شەخسییەوە، واتە دەخی کۆمەڵایەتی و کەسایەتی شاعیر و شتی تر، هیچ رۆڵێکیان نییە ، بگرە دەقی ئەدەبی گرنگە.

ئیلیوت ئاوێتەکردنی ئاوەز و هەست، تاڕادەیەک قووڵبینی و لاساری، بە مەرجی سەرەکی شیعری باش دەزانێت.
ئیلیوت دەڵێت:

هەست دەشێت بە شێوەیەکی ناراستەوخۆ رابگوێزرێت، هەستی شاعیر دەبێت بە هاوتایەکی عەینی و ئەوتۆ بدرێ کە لە کاتی خۆیدا پەرچەکرداری گونجاو لە خوێنەردا دەورووژێنیت. ل 31

جێگەی ئاماژەیە ساڵی 1948 ئیلیۆت خەڵاتی نۆبڵی بۆ ئاداب وەرگرتووە.

فۆرم و ناوەڕۆک

مەسەلەی گرنگی فۆرم یان ناوەڕۆک، نیقاشێکی گەورەی ئەدەبی بووە لە نێوان ئەدیبان و فەیلەسووفانی جیهاندا. نووسەر لەم کتێبەدا پانتایی باشی بۆ پرسە گرنگە داناوەو بۆچوونی زۆرێک لە بیرمەند و رەخنەگرانی جیهانی باسکردووە، بەتایبەتی بەریتانی و ئەمریکی و فەرەنسی و کەمێکیش روسی، هەروەها باسی جیاوازی نێوانیان کردووە. ئەمەش بەرچاوروونی باش دەداتە خوێنەر لەمبارەیەوە.

رۆمان

بابەتێکی گرنگی تر کە لەم کتێبەدا پانتایی باشی داگیرکردووە، نیقاشە لەبارەی رۆمانەوە، کە یەکێکە لە ژانرە گرنگەکانی ئەدەب لە جیهاندا. لێرەشدا بۆچوونی کۆمەڵێک بیرمەند و رەخنەگری جیهانی هێناوە. هەندێک لەو بۆچوونانەش مایەی سەرنجم بوون بەتایبەتی، هەردوو رەخنەگری ئینگلیزی ئیف .ئار.لیویس» 1895.1979 « دی، ئێچ، لارنس، 1885.1930» .

ئەوان پێیان وایە :رۆمان لە سەنگەی بەربڵاوییەکەیی و سەرنجدانی بە وردەکارییەکان، بۆی هەیە وێنەیەکی پڕ بە پێستی ژیان بخاتە بەردەست. هەربۆیە رۆمان لە هەموو هونەر و زانستە مرۆییەکانی تر وەکو « دەروونناسی، کۆمەڵناسی « لە پێشتر و باڵاترە. ل43

ئەدەبیاتی باش و خراپ

بابەتێکی گرنگی تر قسەوباسکردنە لە بارەی ئەدەبیات بەگشتی، لەمبارەیەوە بۆچوونی رەخنەگران و بیرمەندانی جیهان لە بارەی ئەدەب بە گشتییەوە دەخاتە روو. من خۆم زیاتر بۆچوونی رەخنەگرانی نوێ و هومانیستم بە دڵە، لەوانەی « ئیلیۆت، ڕیچاردز، لیوس..»
ئەوان پێیان وایە کە ئەدەبیاتی باش خۆی بە کات و شوێنەوە نابەستێتەوە ، ئەدەبیات سنووری شوێنی سەرەکی خۆی دەبەزێنێت. چونکە لەسەرانسەری دونیادا سروشت و باردۆخی مرۆق بە درێژایی زەمان گۆڕانی بەسەردا نەهاتووەو هەر لە بنجو بناوانەوە یەکسان و هاوشێوەیە. سروشتی مرۆق نە ڕەشە، نە سپییە، نە خۆڵەمێشییە. پێش مێژوو، سەدەکانی ناڤین، پاشمۆدێرنە نییە.ل52

مارکسیزم و ئەدەب

مارکسیزیم تەنها قوتابخانەیەکی فکری و سیاسی و ئابووری نییە، بەڵکە قوتابخانەیەکی گرنگی ئەدەبیشە. بەشێکی زۆری نیقاشی ناو

ئەدەبیاتی جیهانیش پەیوەندی بە هەوادارنی مارکسیزمەوە هەبووە. نووسەریش هەوڵیداوە بە شێوەیەکی کورت و پوخت باسی ئەو بۆچوونانەمان بۆ بکات. ئەمەش دەتوانین لە بۆچوونێکی مارکسدا کۆی بکەینەوە کە لە کتێبی «بەرەو رەخنەی ئابووری سیاسی» کە لە سالی 1859 دا نووسیویەتی.

مارکس لە پێشەکی کتێبەکیدا دەڵێت:

شێوەی بەرهەمهێنانی ماددی ، دیاریکەری پرۆسەی گشتی ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و هزرییە.ل142»
دواتریش دەڵێت:

ئەوە هوشیاری مرۆڤ نییە کە بارودۆخی بوونی ئەو دیاری دەکات، بەڵکو ئەوە بوونی کۆمەڵایەتی ئەوە کە دیاریکەریی هوشاریی ئەوە. ل142

ئەمەش دواتر دەبێتە بەردی بناغەی فکری تەواوی مارکسیەکان لە جیهاندا.

رەخنە لە دیدی مارکسیزم

نووسەر بە شێوەیەکی بەلایەن باسی فکری مارکسیزم دەکات، دواتریش پانتایی باش دادەنێت بۆ هەڵسەنگاندن و رەخنەگرتن لەم دیدە. لەمبارەیەوە نووسەر دەڵێت:

ئەم جەشنە جەبرخوازییە بۆ تەواوەتی لەگەڵ ئەم بیرۆکەیەدا دژایەتی هەیە ، کە ئێمە بەشێوەیەکی زاتی ئازاد و سەربەخۆین. ل142

لەمەدا نووسەر مەبەستی فکری مارکسیزمە، کە مرۆڤ دەبەستێتەوە بە هەلومەرجی ماددییەوە.

رەخنەی پاشپێکهاتەخوازیی و درێدا

قوتابخانەیەکی تری ئەدەبی « پاشپێکهاتەخوازیی» زۆرجاریش بە « هەڵوەشانەوەی دەقیش» دەناسرێت. ئەم قوتابخانەیە لەلایەن فەیلەسووفی فەرەنسی « ژاک درێدار « رابەرێتی دەکرێت. بە یەکێکیش لە قوتابخانە ناسراوەکانی ساڵانی شەست و حەفتاکانی سەدەی پێشوو دەناسرێت. درێدا لە بواری زمان، ئەدەبدا، بۆچوونی تایبەت بە خۆی هەیە.

لە بارەی قوتابخانەی پێکهاتە هەڵوەشینەوە نووسەر وەسفێکی کورت و پوختی کردووەو دەڵێت:
پێکهاتە هەڵوەشینی ناوەکە دراوەتە پاڵ میتۆدی درێدا. بنەمای پێکهاتە هەڵوەشێنی لەسەر هەوڵدان بۆ سڕینەوەی ئەو ڕوو پۆش و دەمامکانەیە کە دەق بەکاریهێناوە تا بە جۆرێک لە جۆرەکان وا بنوێنێت کە مانای تێدا مسۆگەر و سەقامگیرە. ل229

دواتر بە درێژی باسی بۆچوونەکانی درێدای کردووە لە بارەی زمان، دەق، شیعر و ئەدەب بەگشتی.

لەبارەی زمانەوە درێدا دەڵێت:

زمان هیچ کاتێک ئێمە ناخاتە نێو بەستێنی پەیوەندیی و بەریەککەوتنێکی راستەوخۆ لەگەڵ جیهانی راستەقینە، زمان میدیایەکی شەفاف و ڕوون و پەنجەرەیەکی ڕووەو جیهان نییە. بە پێچەوانەوە، زمان هەمووکات لە نێوان ئێمە و جیهاندا رادەوەستێت، رێک وەکو شووشەیەکی مات یان ئاوێنەیەکی تەڵخ وایە. ل 219

لەبارەی دەقیشەوە درێدا دەڵێت:

هیچ شتێک لە دەرەوەی دەق بوونی نییە ،چونکە بۆ مرۆڤ ، زمان هەمووکات نێونجی هەموو شتێکە. ل 221

قوتابخانە ئەدەبییە مۆدێرنەکان

دیارە کتێبەکە باسی تەواوی قوتابخانە و رەخنە ئەدەبییەکان دەکات کە لە چەند سەدەی رابردوودا لەدایک بووە لەوانە: رەخنەگرانی رەشپێست، رەخنەگرانی پاشکۆلۆنیالیزم،سێکسوالێتی،رەخنەگرانی فێمینیست، رەخنەگرانی کولتووری.

نووسەر هەوڵیداوە کورتەیەکی پوخت لە بارەی ئەم رەخنانە باسبکات، لەهەمانکاتیشدا رەخنەکان کە لەم قوتابخانە دەگیرێت، باس دەکات، بەمشێوەیە خوێنەر بەرچاوروونی زۆر باشی دەبێت، لەبارەی رەخنەی ئەدەبی.

بۆچوونی کۆمەڵێک فەیلەسووف لەبارەی ئەدەب و هونەرەوە

خاڵێکی گرنگی تری ئەم کتێبە ئەوەیە، بۆچوونی زۆرێک لە فەیلەسووفانی جیهانی تێدایە، ئەمەش ئاسانکاری باشی کردووە بۆ خوێنەران، تاوەکو لە ئاگاداری تێڕوانینی ئەو فەیلەسووفە مەزنانە

بێت لەوانە: مارکس ، ئالتۆسێر، گرامشی ، درێدا،لۆکاش ،فۆکۆ، شتراوس. هتد.

دوا قسە

بە دڵنیایەوە ئەم کتێبە باسی زۆر شتی کردووە، لێرەدا تەنها من ویستم لە رێگەی چەند دێڕێکەوە، باسی گرنگی ئەم کتێبە بکەم. بەراستی من خۆم زۆر سوودم لەم کتێبە وەرگرت و زۆر شتی نوێی تێدابوو کە پێشتر نەمخوێندبوویەوە، بەتایبەتی بۆچوونی کۆمەڵێک فەیلەسووف کە بۆ من زۆر نوێ بوون.
هیوادارم هەموو نووسەر و ئەدیب و خوێنەرێکی ئاسایش، بتوانێت ئەم کتێبە بخوێنێتەوە، چونکە لە بارەی رەخنەی ئەدەبییەوە، بەرچاوڕوونی زۆر باشی تێدایە.

لێرەدا جێگەی خۆیەتی کە دەستخۆشی لە برای هێژامان کاک عەبدولخالق یەعقووبی بکەین، بۆ وەرگێرانی ئەم کتێبە جوان و گرنگە. هیوای کاری باشتری بۆ دەخوازم.

....

سەرچاوە:
هانز بێرتێنز. بنەماکانی تیۆری ئەدەبی. وەرگێڕانی: عەبدولخالق یەعقووبی. چاپی یەکەم. دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم. سلێمانی. 2015.

ڕاستیی پشت خەیاڵی زانستی/ بەشی دەیەم و کۆتایی … گۆران سەباح

ڕۆمانی خەیاڵی زانستی (خەز) و فەنتازیا تاڵە مووێک بەینیانە. هەندێ جاریش شاخێک. لە نۆ باسی پێشوودا باسی دنیای نووسینی خەزم کرد. شرۆڤەی خەیاڵم کرد لە نێو هۆردوو ژانرەکەدا. ئێستە نۆرەی ئەم پرسیارەیە: خەز یان فەنتازیا، کێهانیان ڕاستین؟

پرسیارەکە، بە سەرێک، لە کێشی خەیاڵ کەم دەکاتەوە، بە سەرێکیش، گەورەی دەکات. سەرچاوەی خەز و فەنتازیا خەیاڵە. بڵێین خەز ڕاستی□، خەیاڵ بوونی کاڵ دەبێتەوە. بڵێین فەنتازیا ڕاستی□، خەیاڵ مانایەکی نامێنێت.

لەسەر بنچینەی باسەیلی پێشووم دەتوانین بڵێین زۆر چتی خەز بووەتە ڕاستی. بەم پێیە، خەز ڕاستی□، ئەمەش ناچارمان دەکات بڵێین: “هەوێنی مەعریفە خەیاڵە.”

جیاوازیی خەیاڵی خەز و فەنتازیا ئەوەیە. خەیاڵی فەنتازیا دەچێتە جیهانی ئەفسانە و هەموو بوارێک دەگرێتەوە، زانست نەبێ. خەیاڵی خەز لە نێو دنیای زانستیدا چەکەرە دەکات و پەل داوێت. بنچینەیەکی زانستی نەبێت، خەز نییە. رەنگە سبەی ڕۆمانووسێک ئەفسانەیەکی زانستی بنووسێت و هیچ پێوەندی بە بنچینەی زانستییەوە نەبێ. هیچ چتێک مەحاڵ نییە.

رەنگە خەز ببێتە ڕاستی بێو خەیاڵەکە لەسەر بنچینەی زانستی بێت و پێشینەیەکی زانستی هەبێت. بۆ نموونە، زانستی دەستکاری جینات هەیە و وا لە برەو دایە. لە ڕۆمانی نوێمدا (ساڵی دابێ دێتە چاپ و بڵاوکردنەوە) ئەم زانستەم بەکار هێناوە لە نێو دنیای خەیاڵیی ڕۆمانەکەدا بۆ پێکانی مەبەستێک. زاناگەل هەر لە هەوڵی ئەوەدان پەی بە نووستن و مردن ببەن. هاتووم بە خەیاڵ چوومەتە نێو زانستەکە و داوم داوەتێ و فراوانترم کردووە بۆ پێکانی مەبەستی سەرەکیی ڕۆمانەکە. زانستی چاندنی سەر هەیە و لە ژێر تاقیکردنەوە دایە، زانستی دیتنەوەی هەسارە و خەڵکی نوێ هەیە و زاناگەل لە گەڕان دان، لە خەیاڵی مندا ئەمانە پ□شق□چوونە و بەریان گرتووە. بۆ ئەوەی بتوانم ئەم کارە بکەم، زۆرم خوێندەوە لەسەر بابەتی زانستی. بۆ ماوەی دوو ساڵ بەشدار بووم لە کۆواری ناشنەڵ جیۆگرافیک، بێ لە کتێب و وتار و ت□زینەوەیلی زانستی لەبارەی خەو و مردن و دەروونی مر□ق.

خەزنووس ویلیەم لێبۆویتس (William Leibowitz) دەڵێ بۆ ئەوەی خەز تام بدات و نێزیک بێت لە ڕاستی دەبێ ڕاستیی زانستی بێتە بەکاربردن و بە زمانێکی سادەش بێتە نووسین. ئەم قسەیە بەلاش نییە و هاوڕام. واتە زانستی نێو خەز دەبێ تا رادەیەک، کەمیش بێ، لە ڕاستییەوە نێزیک بێ یان دەبێ لەسەر بنچینەی زانستییەوە بێت.

ویلیەم باسی ئەزموونی خۆی دەکات، چۆن خەزی (Miracle Man)ی وا نووسیوە بە فەنتازیا نەچێت و خەیاڵێکی ڕاستی بێت. پاڵەوانی ڕۆمانەکە ناوی (ئۆستن)ە و گەنجە دکتۆرێکە بێ وێنە. هەرچی نەشتەرگەری هەیە، هەرچی نەخۆشی درم هەیە لە بن دەستی قوتار نابی.

ویلیەم دەڵێت بێو هەر لەخۆوە خەیاڵی بکردبا، ڕۆمانێکی کرچوکاڵی دەنووسی و خوێنەری دەدۆڕاند. بۆیە پێش نووسین دەستی کرد بە گەڕان و خوێندنەوە. لە دوو بواردا قووڵ بووەوە: ژیانی بلیمەت، بەتایبەتی بلیمەتی گەنج و چۆنێتیی کارکردنی مێشکیان. پاشان، نەخۆشی سەمەرە و چارەسەریان. ئەمە هەر بە دەم خۆشە. سانا نییە. لە باسی پێشوودا، گوتم نابێ وردەکاریی زانستی هێندە بێت خوێنەر تێی نەگات. ئەمڕۆ دیمانەیەکی ویلیەمم خوێندەوە هەمان چتی گوت (سەیری سەرچاوەکە بکە لە خوارەوە). نامەوێ لێرە چتەیلی باسی پێشوو دووبارە بکەمەوە.

سەرچاوە
https://www.writersdigest.com/write-better-fiction/using-facts-as-the-base-of-science-fiction

---

باوکم لە دونیاخراب بووندا دەنوێ … هودا حسێن … و: نەژاد عزیز سورمێ

بەڵێ باوکە
ماوەیەکە دونیا خراب بووە
تۆ نوستبووی
نەمویست سەخڵەتت بکەم
دنیاخراپ بوونم بەتەنێ دی ..
تەمەننام دەکرد
بەربوونەوەی بەردێك
یا هاوارێکی بەترس
یا شتێ لەو بابەتە بێداریان کردبووایەوە
من نەمتوانی دیمەنەکە بەجێ بێڵم لە دەستم بچێ
بێم هشیارت بکەمەوە ..

بابە
من هاوارم نەکرد
نەشگریام
گریان بێدەساڵاتییە و
هاواریش پیشەی ژنانی شینگێڕە .

تۆ دەبینی باوکە
تەنانەت ئەو دەمەی دنیاش خراپ دەبێ
من هێشتا قسەکانی تۆم لەبەر دەکرد و
شانازیم پێ دەکردی ..
شانازیم بە باوکم دەکرد
کە دنیاخراپ بوون
تاڵەموویەکی نابزوێنێ
باوکم کە دەتوانێ
لە دنیاخراپ بووندا بنوێ .

(*) هودا حسێن : شاعیرێکی لاوی میسرییە .
ئەم شیعرەی لە گۆڤاری ناسراوی میسری (الهلال)
ژمارەی تەمووزی 2007ی ساڵی سەت و پازدەیەم
کراوە بە کوردی .

باوکم لە دونیاخراب بووندا دەنوێ

هودا حسێن
و : نەژاد عزیز سورمێ

بەڵێ باوکە
ماوەیەکە دونیا خراب بووە
تۆ نوستبووی
نەمویست سەخڵەتت بکەم
دنیاخراپ بوونم بەتەنێ دی ..
تەمەننام دەکرد
بەربوونەوەی بەردێك
یا هاوارێکی بەترس
یا شتێ لەو بابەتە بێداریان کردبووایەوە
من نەمتوانی دیمەنەکە بەجێ بێڵم لە دەستم بچێ
بێم هشیارت بکەمەوە ..

بابە

من هاوارم نەکرد
نەشگریام
گریان بێدەسەڵاتییە و
هاواریش پیشەی ژنانی شینگێڕە .

تۆ دەبینی باوکە
تەنانەت ئەو دەمەی دنیاش خراپ دەبێ
من هێشتا قسەکانی تۆم لەبەر دەکرد و
شانازیم پێ دەکردی ..
شانازیم بە باوکم دەکرد
کە دنیاخراپ بوون
تاڵەمووییەکی نابزوێنێ
باوکم کە دەتوانێ
لە دنیاخراپ بووندا بنوێ .

(*) هودا حسێن : شاعیرێکی لاوی میسرییە .
ئەم شیعرەی لە گۆڤاری ناسراوی میسری (الهلال)
ژمارەی تەمووزی 2007ی ساڵی سەت و پازدەیەم
کراوە بە کوردی .

شیعر لێوەکانی خۆی لە سەر مەمکی بەغدا دادەنێ … ئەدۆنیس … وەرگێڕانی ئەمین بۆتانی

ئەدۆنیس (بەغدا 1969*)

وەرگێڕانی
ئەمین بۆتانی

- 1 –
- ئەمڕۆ ڕووناکایی لە بەغدا کەمتر درەوشاوەیە لە چاو دوێنێ، لە چاو ئەو ڕۆژەی گەیشتم.

ئایە رووناکییش پیر و پەژموردە دەبێ؟

▪ بە هێواشی قسە بکە. هەر ئەستێرەیەك لێرە پلان بۆ کوشتنی دراوسێکەی دادەڕێژێ.

▪ بە هێواشی؟ مەبەستت ئەوەیە هەر وەك چۆن لەگەڵ مەرگدا قسە بکەم؟

*

پیاوگەلێك روویان بۆ وێنەکان وەردەگێڕن. بۆ وێنەگەلێك هیچ روخساریان نەبێ. روخسارگەلێك وەك ئەو کونانەی لە تەختی بۆشاییدا بن.

پیاوگەلێك بە جادەکاندا رێ دەکەن، وەك ئەوەی هەڵیانبکێڕن.

وامدێتەخەیاڵ هەنگاوەکانیان شێوەی گێڕی هەیە.

*

سیاسەت بازاڕێکی وا گەورەی هەیە گشت بازاڕەکان ئیرەیی پێ دەبەن.

*

دەنگە دەنگێك لە شانۆکانی رەهاوە دێ:

دیوارەکان – تەنانەت دیوارەکانیش باوێشك دەدەن.

▪ – 2

مۆکوتی سیاسەت سندانی ئەو گەڕەکە دەکوتێ کە لێی دابەزیوم.

ئاهەنگی ئاپۆرایێك – گەڕەك ساردوسڕ بێباك دەکەوێتە بەزمی خۆی، سەرلێشێواو لە هیچوبەلاشیی هاتوهاوار.

لە دڵی خۆمدا دەڵێم: کەی فێری بێدەنگی دەبین؟ و دەپرسم: ئایە بەهەشت بێدەنگ دەبێ؟ ئایە دۆزەخ بێدەنگ دەبێ؟ ئایە کەسێك هەیە بوێرێ فەتوا بدا؟

پێمـوایە کـاتی هـاتووە بـە گلگـامێش بڵێیـن: هەنـدێکمانت تەفرەدا، هەندێکیشمانت هێنایە سەر ئەو بڕوایەی کە ژیان لە بەغدا نهێنیەکی هەیە و هێشتا چاوەڕێی تۆ دەکەین بۆمانی ئاشکرا بکەی. بە تایبەت خەریکە هەموو شتێك ئەوە دووپات دەکاتەوە کە ئەم ژیانە هیچ نیە بێجگە لە مردنێکی بەردەوام. و سەیری شمشێری ستەمکار بکە چۆن دەمەزەرد دەکرێتەوە و بۆ ملپەڕاندن ساز و ئامادە دەکرێ.

لەو دانیشتنەدا:

▪ پرسەکە ئەوەیە بەکرێگیراوێکی بچووك وەك سەگ تێپێنرا.

▪ جا بەکرێگیراوێك چۆن دەکوژرێ کە گەورە بێ؟

*

ئێستا تێدەگەم چۆن چۆلەکەیەك دەستی دەچێتە خۆی، لە ترسی چەکێك هەمیشە بەدواوەیەتی بۆ هەر کوێیەك بفڕێ.

*

▪ هیچ کارێك دەكەی؟ چۆن دەژی؟

▪ لەو جادە بۆ ئەو جادە دەخولێمەوە. بەغدا خێرومەندی لێ نابڕێ.

*

سەری ئەو جادەیە پڕیەتی لە حیكمەت.

*

كۆترێك – بە باڵە رەشەكانی خۆی بازنەیەك بە دەوری هەردوو لێواری دیجلەدا دەكێشێ.

*

لەو دانیشتنەدا:
كەسانێك هەر یەكەیان بۆ ئەوە تێدەكۆشێ ببێتە تووتی دەسەڵات، لە هەرە دەمهەراشەكەی.

*

بەغدا هەر هەمووی چەقەدووكەڵە
بەڵام، ئەی كوانێ ئاگر؟

*

هەر چەند رۆبچمە منداڵێتیەكانی بەغداوە، زیاتر خۆم و ئەوانی دی و گەردوون دەناسم،
و زیاتریش بێزم لە ئێستاكەی دەبێتەوە.

*

▪ " من لە دەرەوەی بنەماڵەی – با – ، ئەوەی كەسوكار بێ نیمە ":
عێراقیەك پێیگوتم هاتە ئوتێلەكە بەمەبەستی یەكترناسین.

*

بۆ یەكەم جار، زانیم كە لای چەپی دیجلە، گورگە بەسەر خوشكە لای راستەكەی،
و ئەمەشیان گورگە بەسەر ئەوەی ترەوە.

*

ئێستا، لەم ساتە وەختەدا، وامبەخەیاڵدا دێ كە لە بەغدا هیچ نابینم
بێجگە لە دوو كەس:
حەللاج بە لەخاچدراوی، و
تەوحیدی- یش كتێبەكانی فڕێدەداتە نێو دیجلەوە.

*

بەغدا پیاوێكی تایبەت بەخۆی دادەتاشێ: پیاوێك – چاخانەئامێز.

*
عشتار نەخۆشە و تای موتەنەببی هیلاکی دەکا.
*
خەریکە ئاو خۆی لە دەست هەردوو لێوارەکانی دیجلە رادەپسکێنێ.
*
گلگامێش! ئەی کوڕی یەکەم، ئەی نۆبەرەی ئەفسانە،
ئایە قژت هەر ئەو خاکە دەمێنێتەوە بۆ کۆچ؟
ئایە نەگەڕانەوە نشتیمان خۆیەتی؟
ئەی لە دوای تۆ کێ هاوڕێیەتی بچڕێ؟
*
لێرە، ژیان کاتی خۆی بە چاودێریکردنی مردنەوە بەفیڕۆ دەدات.
*
ئەندازەی ئەو ژن و پیاوانە
بانگەشە بۆ ئاشەکانی – با – دەکا.
*
ئەوە خۆر چیەتی لە بەغدا؟، هەموو رۆژ هەڵدێ و
منداڵێکی کوێری بەدەستەوەیە!.
*
ئازادی تەنیا یەك پەیکەری هەیە، ئەویش: ئازادی یە و بەس.
*
خەریکە دەکەومە گومانەوە کە ئەبا نواس و ئەبا تەمام و نەفەری لە بەغدا ژیابێتن.
*
بە تەنیا جنۆکەکان لە بەغدا برسین، سواڵکەرن، بێکارن، زیندانین…هتد.
*
لێرە، تەواو دڵنیادەبم کە فەرمانڕەوا عەقڵی خۆی تەرخانکردووە بۆ نووسینی
فەرهەنگی تایبەت بە راوکردنی مرۆڤەکان و رامکردنیان.
*
ئەی دیجلە! من دەزانم ئەگەر شۆڕش کەشتیەك بێ،
تۆ یەکەمین کەسی چارۆگەکانی پارچە پارچە دەکەی.
لە دێر زەمانەوە، خەڵکانێك لەسەر لێوارەکانت دەژیان بڕوایان بە یەکتاپەرستی نەبوو، بەڵام زۆر زۆر داهێنەر و مرۆڤانەتر بوون لەم نەوە یەکتاپەرستانەی ئەوان کە ئەمڕۆ

ئابڕووقەیان داوی.
*
ئەمڕۆ خەبەرم بۆوە وەك هەناسەیەك لە جەستەی خۆر هاتبێتمە دەر:
گومانی تێدا نیە – هەر ئەو خاتوونە بووە کە گوڵێکی لەبەر پەنجەرەی ژوورەکەم داناوە، بەر لە خۆریش گەڕاوەتەوە ماڵەکەی خۆی.
*
لەو دانیشتنەدا:
هەر قسەکەرێك دڵنیایە لەوەی کە خۆی دەیڵێ راستە. دوا وشەی یەکلاکەرەوەش هەر لای ئەوە.
هەر شاعیرێك دەیەوێ پێی بگوترێ: تۆ یەکەم و کۆتای.
هەر لێمشتە و شەپۆلدەدا، بە لرفە یەکتری دەخۆن.
جێم ی هاوڕێم نیشتەجێی شوێنێکە لە کۆشك دەچێ. پێی گوتم: زۆر ئاسانترە
ئەو ماڵە بڕووخێ لەوەی یەك پەنجەرەی لێ بکەمەوە تۆ باسی دەکەی.
*
ڕۆژی بەغدا چەندە قورسە. ئەگەر شەوەکەی نەبوایە ڕێك دەبووە زیندان.
▪ لەگەڵ نەزار قەبانی. لەگەڵ تۆ؟ بەڵێ، دێین. هەر شوێنێکتان پێخۆش بێ.
هەر کەی پێتان خۆش بوو.
بە بوێرییەکی دڵنیا قسەی دەکرد. کچە هاوڕێکەشی گوێی دەدایێ، دوو ئاسکی فڕیو لە چاوەکانیا مەلەیان دەکرد.
▪ ئەی ئەو پەچەیە چیە؟
▪ پەچەی گەڕانەوەیە بۆ ماڵ. تایبەتە بە شەو.
نەریت زیندانێکی دیکەیە لە نێو زیندان.
▪ …
ون بوون، بەڵام هەر وەك چۆن دوو هەسارە ون دەبن.
خۆر بە پەیژەی دیجلەدا سەردەکەوت.
ڕۆژ خۆی ئامادە دەکرد جلە سەربازیەکانی خۆی بپۆشێ.
شەویش تیرەکەی خۆی هاویشت و پێکای.
کەرخ – سۆمەر و بابل م لەشێوەی دوو باڵدا بینی – شێوەی دوو دەزوو لە نێوان
خۆرهەڵات و خۆراوابووندا. شتێکم لە شێوەی ئەو شەپۆلە بینی کە پێشوازیی لە عەشتار دەکرد هەر کاتێ قاچەکانی دەختە نێو

ئاوی دیجلەوە. هەر خودی عەشتارم بەچاوی خۆم بینی وەك ئەوەی
خۆی بۆ ئەڤینێكی دی بڕازێنێتەوە. یان ئاوهام هاتە پێشچاو.
*

▪ – 3

بـــازاڕی مســـگەرەكان – كچگـــەل و كوڕگەلێـــك جەســـتەیان وەك
مێژوویەكی لێوانلێو لە شەو دەهاتە پێشچاو. بە رۆژیش خەریك
بوو ژەنگ بە جەستەی كاتەوە بنووسێ.
چەنـــد جۆگەلـەیەكـی سـەربەرەڵا، دەڕژانــە بــەردەم دوكـان و
بازاڕەكانەوە. بۆن زێرا بێك
ئەو ناوەی كاس كردبوو.
*

گوێم لە چی دەبێ؟ ئەوە سرتەی دیواری خانوە كۆنەكانە لە
پەنا گوێم: هیچم نەماوە پاسەوانیم بكا بێجگە لە یادەوەری؟
یان دەمبینی خەیاڵپڵاوم و سەرم لێ شێواوە؟
*

بۆچی روخساری بەغدا لە دەروازەی گومان نیگار نەكەم؟
ئاوی دیجلە بۆی نیە بڵێ: نەخێر.
ملی دارخورماكان بۆیان نیە لەوە زیاتر لار ببنەوە.
نیگارێك بۆ خۆی، بۆ رەنگوڕووی نیگار.
مشتومڕم لەگەڵ ئاوێكە هیچی لەیاد نیە بێجگە لە سەرچاوەكانی
ئەو خوێنەی رژاوەتە نێوی. ئاوێك هەوێنی فرمێسك دەشێلێ.
وەك ئەوەی مردن ببینم خۆی مەڵاسدابێ بۆ راوكردنی مرۆڤ.
*

ئا لەم ساتە، حەزم لێیە، ئەوە بڵێم: بەغدا – نیوەی
دارستانە، نیوەكەی دیشی بیایان.
هاوڕێ، حەزم لەوەشە – بە هێواشی – پرسیاری ئەوە بكەم:

▪ جیاوازی نێوان بەغدای 1258 و بەغدای 1969 دا چیە؟
▪ ئەوەی یەكەم تەتارەكان تەفروتونایان كرد،

ئەوەی دووەمیش كوڕەكانی تەفروتونای دەكەن.
*

▪ – 4

چاخانە – نەرگەلە وەك هێشوو لەو درەختانە شۆڕبوونەتەوە لە
هیچ شوێنێكدا ناڕوێن
لە خاكی خەیاڵدا نەبێ.
پیرەمێردێك بە سیپەلاكی منداڵیی هەناسە دەدات. یەكێكی دی
ئاخ هەڵدەكێشێ و زمانی تەتەڵە دەكا. وەك ئەوەی نەتوانێ
گوزارشت لەو ئاگرە بكا لە هەناویدا كڵپەی سەندووە. وەك

ئەوەی نەزانێ چۆن ئەو ئازارە لەخۆی دەرکا باوکە ئادەمی بۆی ساز کرد.
چەقە دووکەڵێکی رەش لە چاخانەکە دەردەچێ – ئەوە هەناسەی ئەوانەیە بەسەر نەرگەلەکانیانەوە داکورماون؟ یان خەونێکی دیکەیە بە بنمیچێکی دیکەوە؟ یان ئەوە نشتیمانی دووەمە؟
هاڵاو و ورتەورت لە دووکەڵەکە بەرز دەبێتەوە، لە شێوەی پردگەلێکی وەستاوی نێوان رووداو و یادەوەریەکاندا: ئەوەی روونی بۆ نیە، ئەوەی نامۆیی بۆ نیە. تۆڕگەلێك لە پیتەکان تژی باڵەفڕکێی ختوورە.
لە هەر ” بەڵێ”یەکدا ” نا “یەك هەیە.
لە هەر ” نا “یەکدا پشکۆیەك هەیە نازانێ چۆن خامۆش بێتەوە.
لەژێر پێستی ئەو چاخانەدا، ئۆقیانووسێك لە رەدکردنەوە شەپۆل دەدا.

*

کتێبخانە – خەتی ئەو نووسەرە خواروخێچە، بەڵام وشەکانی راست و دروست.

- ئەوە نووسەرێکە شت دووبارە دەکاتەوە.
- هەندێ جار دەگوترێ هاوشێوە بۆ ئەوەی بگوترێ جیاواز.
- شاعیرێك لە شێوەی فریشتە.
- ئەوە مەدحە یان زەم؟ فریشتە دەتوانێ چاکە و خراپە بکا. ئەهریمەن بێجگە لە خراپە ناتوانێ هیچ بکا. کامەیان پاکترە؟
- ئەوە شاعیرێکی تەمومژاوییە.
- ئەوەی زوو ئاشکرا ببێ، زووش ریسوا دەبێ.
- شیعر؟ نازانم.

جوامێرێك لە وێنەی ڤالاهی ئاسمان. تەنانەت ئەو مەلانەش لە ئامێز دەگرێ
کە لێی یاخی دەبن.

- پێدەچێ هەر کەسێك لێرە، وەك دارخورمایەك وابێ لە رێخی توونی بابای بێئامانی خەمێکی. حەسەب شێخ جەعفەر گوتەنی.
- ئایە تۆ گەلێکت بینیوە پێویستی بە ستەم بێ، بۆ ئەوەی هەست بکا کە هەیە؟
- گەلی عێراق؟
- بەڵام، دەبێ ئەو سەرکردەیە چی بێ بەسەر ئەو پلانانەدا هەڵدەزنێ کە لەسەر کێوێك لە کەللەسەری مرۆڤەکان دایدەڕێژێ؟
- دواڕۆژ؟
- بیرت نەچێ. دەنگت کز بکە. دواڕۆژ کێکڵاگەی شلێقی باڵەکانی شەمشەمەکوێرەیەکە.

▪ لە وێنەکانی ببوورن.

▪ من پیاوی ملکەچی و پابەندبوون نیم. فێر دەبم چۆن ببمە پیاوی ئازادی. پەیوەندییش بە هۆشمەندییەکی یاخییەوە بکەم، تووڕە و شکستخواردوو. ڕێك وەك تۆ.

▪ باشتر وایە باسی ژن بکەی، باسی جوانی. لە بەغدا ئەو ژنانە هەن کە بە راستی کات نازانێ مەستی دایبگرێ بۆ گەر ئەوان نەبن.

▪ گەر لە شێوەی ئەوانیش نەبن.

▪ دووبارەی دەکەمەوە: با بەهێواشی قسە بکەین.

▪ پیاوگەلێك با دەخنکێنن.

*

▪ 5 –

ژنێك لە ماڵێکدا باوەش بە پەنجەرەیەکدا دەکات لە تەك لێواری دیجلەوە. ژنێکی ڕۆشن

لە رووناکایی دەترسێ.

دیجلە وەك جەستەیەك وایە عەرەبانەیەك رایکێشێ کە ترس راکێشی دەکات.

دیجلە سروودی ژوانێکە کەمجار کەسێك هەیە گوێی لێ بگرێ.

▪ چ کارەی؟ چ شتێك دادەهێنی؟

▪ دوو گوێچکە بۆ دەروازەی ماڵ.

لەوەوە پێویستیمان بە بیرکردنەوە نەما. کەسێك هەیە شوێنی ئەومان بۆ بگرێتەوە:

هەموو شتێك دەزانێ و وەڵامی هەموو شتێك دەداتەوە.

هیچ شتێکیش لە کیمیای سیاسەتدا وەك خۆی نامێنێ:

ئەی کوکوختی، دەتەوێ ببیتە چ جۆرە ژنێك؟

ئەی پەپو سلێمانکە، دەتەوێ ببیتە چ جۆرە پیاوێك؟

تۆ ئەی بەردەکە،

هەروەها تۆش ئەی قفڵەکە، دەتانەوێ چ جۆرە ڕۆڵێك بگێڕن؟

کەشوهەوایەك دەستەواژەکان سڕ دەکا،

زەهریش بەناو دەمارەکانی زماندا دەگڤێنێ.

*

بۆچی بەغدا تەنیا یەك ڕێگای هەیە،

لە کاتێکدا ڕێگاکان ئەوەندە زۆرن لە ژماردن نایەن؟

بەغدا وا دێتە پێشچاو قەفەزێکبێ لە دەستەواژە، مرۆڤ فریای ئەوە ناکەوێ لێی دەرچێ، ئەو وەك شەویلاگی دڕندە دەکرێتەوە و قەپی پیا دەکا.

*

وەك بۆی عەقڵ ئێستا تەنیا بۆتە پەتێك بە دەوری ملدا.

*

رۆژگار بە بینینی رەنگی سوور مەست دەبێ،
هەڵبەت بۆ ئەوەی رەنگی خوێنی لێ بەدەركەین.

*

كات وەك جەستەیەك وایە ئەندامەكانی یەكتری قووت بدەن.

*

ئەوە خۆرە كە لەسەر جادەكان دەتلێتەوە.

*

ئەبو حەنیفە، شافعی، مالك، ئیبن حەنبەل – هەر یەكەیان شوقەیەكیان لە ئاسمان پێدرا، وەك راكردنێك لەدەست ئەم جیهانە. دەشگوترێ: هەر یەكەیان نەمریی خۆی لەو شوقە بەهەشتیەدا تەرخانكردووە بۆ نووسینەوەی ئەو كتێبانەی زەمی دنیا و گوێرایەڵیی بۆ"ئولی ئەمر" لەخۆ بگرێ.

ئەی ئەم تارا رەنگ پیرۆزەییە چیە حەزرەتی قادری گەیلانی داپۆشیوە؟

- بەغدا وەك بەهەشت وایە!
- مرۆڤ بەهەشتە، نەك شوێن.

*

- ئایە دەتەوێ لێرە بمێنیتەوە؟

كەواتە، ناوكێكی دی لە شوێنی ناوكی خۆت دابنێ، سەر- یشت بگۆڕە.

*

دەنگی ئامۆرگەلێك ڤالاهی ئاسمانی تەنیوە.

لە زانستی رواڵەتدا كە شەپۆلی ئەو دەنگە پەخشی دەكا هاتووە، بەغدا دایكێكە كۆرپەلەكان لەنێو سێبەندەیدا دەڕسكێن، دواتر كۆرپەلە دێتە دەرەوە و نوێژ بۆ فەرمانداری سەركەوتوو دەكا.

دیسان لە زانستی رواڵەتدا باسكراوە ئەو جلەی بۆ یەكەمجار بەر جەستەی كۆرپەلە دەكەوێ، هەر بەدەستی فەرمانداری سەركەوتوو دەدوورێ.

هەر لە زانستی رواڵەتدا هەیە كە بەغدا ماڵێكە بۆ مێروولەكانی كێست، منیش سەرپێچیم كرد و دەركرام.

*

ئایە لەسەرم پێویست بوو واقیع رەد بكەمەوە و هەموو كاتەكەم لەگەڵ مومكندا بەڕێ بكەم؟

ئایە پێویست بوو بەئاشكرا بڵێم: هەر دەنگێك لە بەغدا زغتە

رکێبی خۆی هەیە؟
*
دەنگی ئامێرگەلێك ڤالاهی داگیرکردووە.
بەناو گشت بەشەکانیدا رۆدەچێ،
گوێم لەوەشە کە کات و بۆشایی و دەسەڵات و تەرمەکانی پێ
راڤە دەکا، هەروەها ئایندەش.
ئـــاواهی ئاراســـتە و ئاســـۆکان رێکوپێـــك دەبـــن، بەپێـــی
رووناکاییەکی دی:
وڵات لەمێستا بەدواوە،
تیرێکە کەوانەکەی کورسی سوڵتانە.
*
مەلەکان – برینن بە دارەوە،
ئەو گوڵەیەش کە ژێیەك بو لە بۆن
لە نێوانی خۆرهەڵات و خۆراوابووندا،
ئەستۆیەکە دەچەمێتەوە و برژانگێکە دەشکێ.
ئەوەی بروسکەش بێ بەدیناکرێ بێجگە لە هەوری نەزۆك.
*
تینوێتیەك جەستە قەد دەکا وەك قەدکردنی کاغەز،
لەهەر ساتێکیش،
لەشێوەی چرا جادوو هەناوی مێژووی لێ وەدەر دێ.
*
▪ 6 –
بەپاڵکەوتوویی لەسەر رۆخی نوێنەکەم لە ئوتێل (ناوەکەیم بیرچوو)،
گوێم لە دەنگی کاتژمێرێکی نامۆیە،
وەك بڵێی لە هەوکی دارخورمایەك شۆڕ بۆتەوە خەریکە وشك دەبێ.
کات دوازدەی شەوە.
شەوێك بێدارە لە نێو دەستەکانی دیجلەدا. کۆخەکۆخی ئاو دێتە بەر گوێم، لێوارەکانیش دەگرین. ئەی شەوەکە من ئاگادارت دەکەمەوە لە تاریکستانەکانی خۆم. ئێوەش ئەی شارە فورات نشینە خەوتووەکان سڵاوتان لێ بێ.
زارە دۆشداماوەکەی خۆم، فڕێدەدەمە سەر تەختی رووداوەکان.
چاوەڕێ دەکەم، ورد دەبمەوە، بۆم دەردەکەوێ کە رووداوەکان داشی سواریان هەیە.
چی بکەم؟ کۆڵ بدەم؟ ئایە ئاوا بمێنمەوە و هەر پرسیار وەك بەردێك گلۆر بکەمەوە کە بۆم هەڵدەگەڕێتەوە؟ و خەریکە دەمکا

بەژ￼رەوە؟
ت￼ش ئەی سەری خ￼م – پ￼مب￼￼ ئەو گەردەلوولەت لەکو￼ بوو، کە نایەو￼ ئارامب￼تەوە؟
*
▪ – 7
شیعر ل￼وەکانی خ￼ی لەسەر مەمکی بەغدا دادەن￼…
بەغدام بەج￼ه￼شت و هەر لەگە￼ خ￼م دەمگوت کە شارەکان هەند￼ جار خەونی گ￼￼انکاری د￼نن و بە خشپەیی دەیانخەنە ن￼و م￼ەکانی خ￼یانەوە هەروەك یار￼کی نه￼نی. ئەوەشم بیرکەوتەوە کە لە هیچ شو￼ن￼ك نەمبینی وشەکانیش بەدەوری خوانەکاندا دانیشن ب￼ خواردن وەك ئەوەی لە بەغدا بینیم هەموو شت￼ك هە￼دەلووشن. بە گ￼شت و چەور و ئ￼سقانەوە. ئەوانەی لەدایکبوون، ئەوانەی مردن و ئەوانەشی ه￼شتا لەدایکنەبوون.
لەو￼ ئەوەشم بینی کە چ￼ن زمان دەب￼تە سوپایەکی ب￼شومار لە ئاژە￼ی د￼ندە. من تا ئەو ساتەوەختەش لە سا￼ی 1969، کە سەیری “دەسە￼اتدارانی ع￼راق”م دەکرد، ز￼ر هیلاك دەبووم تاوەکو بتوانم جیاوازیی بکەم لە ن￼وان مر￼ڤ و ئەهریمەن و خوداوەند. لەوانەیە هەر بەو ه￼یەشەوە بووب￼ کە من لە بەغدا ب￼جگە لە سەرما هەستم بە هیچ شت￼کی دی نەکرد، هە￼بەت لەو کاتەی لە باوەشی خ￼ر بووم.
بە￼ام، بە￼ام،
ئەی شیعر، داین￼
ل￼وەکانت لەسەر مەمکی بەغدا.
(بەیرووت 1969)

..……………………………………………………………………………………………………

▪ لە سا￼ی 1969 وەك ئەندام￼کی شاندی یەک￼تی نووسەرانی لوبنان بە سەر￼کایەتی سوه￼ل ئدریس چووم ب￼ بەغدا بەمەبەستی ئامادەبوون لە ک￼نگرەی یەک￼تی نووسەرانی عەرەب. نەزار قەبانیش ئەندامی وەفدەکە بوو. لەو￼ چەند ر￼ژ￼ك مامەوە بەب￼ ئەوەی بەشداریی لە چالاکیەکانی شاند و ک￼نگرەکەدا بکەم، حەز دەکەم ه￼کاری ئەو بەشدارینەکردنەشم هەر لای خ￼م ب￼ و باسی نەکەم.
ئەوەش تاکە سەردانم بووە ب￼ بەغدا.
ئەو دەقەی ئەم￼￼ ب￼اوی دەکەمەوە لە میانی ئەو سەردانەمدا نووسراوە، کە لەگە￼ هەند￼ دەستکاریی ب￼ جاری یەکەمە ب￼او دەب￼تەوە. ب￼ دوورخستنەوەی هەر شیکاری و راڤەکردن￼کیش کە هەند￼ کەس حەزیان ل￼یەتی، ئەوە دە￼￼م کە ئەم دەقە بەهیچ

شێوەیەك حوكمدان نیە بەسەر گەلی عێراقدا وەك گشت، بەڵكو هەڵێنجانی لێوردبوونەوەیە سەبارەت بە دەسەڵات و دەسەڵاتداران، هەروەها سەبارەت بەو “كەش”ە رۆشنبیری و سیاسیەش كە خەڵكانێك لەو قۆناغەدا دەیانویست لە گۆشەنیگای ئەو دەسەڵات و دەسەڵاتدارانە كاری بۆ بكەن.

مانیفێستی عەشق/ بەشی سیانزە… تێكست: ستیڤان شەمزینی

نیازم هەیە كودەتایەک بکەم بەسەر ئەم بێدەنگییەدا
چیرۆکی ئەوینمان بۆ رەشەبای دەم شڕ بگێڕمەوە

لەوەتی ئەم دنیا هەیە خەونێک هەر بەڕێوەیە بۆ لات
خەونی ئاوێتەبوونی ئامێزی ساردم لەگەڵ جەستەی گەرمت

پێشتر گەڵایەکی زەردی ناو وەرزی چرۆکردن بووم
ئێستا چرۆیەکی سەوزی مەوسوومی گەڵاڕێزانم

قەسیدەیەکم لە قوڵپی گریانەکانت بۆ چنیویت
تا بزانی فرمێسکەکانیشت تاڤگەی شیعری منن

لە تفت و تاڵترین رۆژانی هەمیشە تەنهاییمدا
وەک کانییەکی شیرین لە ژیانما هەڵقووڵایت!!

هەزاران ساڵ بە دوای عەشقی تۆدا وێڵ بووم

جگە لە دووریت هیچی ترم نەدوورییەوە!!

ئەوینت لە هەر چوار لاوە ئابڵووقەی داوم
بۆ هەر کوێ بڕۆم سەرەنجام ئەگەمەوە بە تۆ!!

تەنها یەک پێک لە ئەشقی جادوویم بنۆشە
تا قیامەت بە ئەوینمەوە سەرخۆش ئەبیت!!

بە خوێندنەوەکانی شیعرەکانم ئەبڕێق ئەبیت
کەچی هەموویان بە ژانی ئەوینتەوە لە دایک بوون!

خەنجەری تیژی عەشقت لەسەر سینگم چەقاند
لە بری خوێن، شیعر وەک فوارە فیچقە ئەکات!!

جادووگەر، بەیەک بزەت وەک ژیلەمۆ دائەگیرسێم
بە یەک فرمێسکیشت دەبم بە سووتوو و خۆڵەمێش

یەکەمجار تۆ تیشکی جوانیت خستە پێڵووەکانمەوە
دواتر من لەسەر کەلاوەی دڵم تەلاری ئەوینم چێ کرد

هەر ساتێ جوانی تۆ و دڵناسکی من یەکدەگرن
دڵۆپ دڵۆپ بارانی شیعر و ئەوین ئەبارێ

تۆ لە قەبیلەی گوڵاڵە سوورە و من لە تیرەی نێرگز
هەردووکمان لە باوانەوە ئەچینەوە سەر ڕەگەزی باخ

ئایا بیرت ماوە لە ئاسمان دراوسێی یەکتر بوون؟
لە کۆڵانی شەبەنگ لە گەڕەکی ئەستێرە ئاڵتوونییەکان!

بیرتە پێم وتی دەم ئاوی ئاموون و تیوونی بابیە
هەر هاتیتە ناوی ئیدی گەڕانەوەی تێدا نییە؟!!

چیرۆکگەلێکی تەواو نەکراو … نەوزاد بەندی

ئەم پەڕاوانە ، هەڵگری پەی کەسانێک بوون کە بە هیواوە خۆیان داوەتە دەست دەریای سپی ناوەڕاست ، بە ئومێدی ژیانێکی باشتر ..بە هیوای ڕزگار بوون لە هەژاری و دیکتاتۆری و گەندەڵکارانی وڵاتەکەیان ..بە ئاواتی گەیشتن بە وڵاتێکی شارستان کە ڕێز لە مافەکانیان بگرێت …
بەڵام ..شەپۆلەکانی دەریا ڕایەکی تریان هەبووە و ..خنکاندوونی …
لە پشت هەر پەڕاوەک لەم پەڕاوانەوە ، هەزاران خەون و هیوا و..چیرۆکی تەواو نەکراو هەن …بەڵام کەس ناتوانێ بیانبینێ یان بیانووسێتەوە …
بە درێژایی کەناراوەکانی دەریای سپی ناوەڕاست ، پەڕاوی ئەو کۆچبەرانەی کە خنکاو و بێ سەروشوێنن ..

نەورەسەکانت لە دوا ئەنێرم …
کاوە عوسمان عومەر

کە هەموو شتەکان،،
لە خەوێکی ناخۆشا…
نغرۆ،
نەورەسەکانت،،
لەدوا ئەنێرم،،
تۆ، ئێوارەیەک ئەرخەوانی ….
بگەرە کەنار،،،
چاوەڕێتم،،
وەک چاوەڕوانی..
دار چنار،،
بە مەلە لە جوانی،،
چاوەڕێتم،،
لە نێو کوخە …
لە عیشق وشیعرو،،
گوڵ و گوڵزار،،
تۆ دەرکەوە،،
وەک گزنگە..
لە پشت کەلی چیاکان،،
لە بەردەما بەرجەستە بە،،
وەک تابلۆی پەیکەرە،،
لە نمە باران،،
ڕێگە بە،،
با سیحری جوانی زەریا،،
دڵی شەکەت و..
ماندووی سەفەربەرە،،
پەیمان ئەدەم،،
لە نێو چاوما،،
تروسکەی…
فیردەوسی..
خواوەندی عیشقت،،
بە بهێنم،،
لە نێو چنگی تەزیوما،،،،

ووردە ئاڵتوونی خۆر..
بەسەر ڕوخسارتا..
ببارێنم،،
گەر گەیشتی..
با وشەکان،،
بە زەنگی بێدەنگیەوە…
هەڵبواسرێن،،
بۆ چەند ساتێ،،
با نەورەسەکان،،
لە جیاتی لێومان،،
باسی ئەندێشەی..
ژوانێکمان کەن،،
شەپۆلەکان ببنە جەستە،،
دڵ ببێتە ..
چارۆکەی،،
کەشتتی بێ بەندەر و جێ،،
با یەکی سرک و بزێویش،،
تا ئەو شوێنەی،،
هەوری یاخی لێ بێ،،،
ڕۆحمان..
دوور دوور،،
بەرێ،،

وێنەکە کارێکی هونەری فۆتۆگرافی□ری ڕۆمانی
(Giani Pralea)
بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خۆی وەرگیراوە

منداڵانی کورد و فرە رۆشنبیری لە هەندەران … رەزا شوان

لە ئەمڕۆدا ئێمە لە سەدەی بیست و یەکەمیندا دەژین، سەدەی (رۆشنبیری گلۆباڵیزم)

د□□ن لە سایەی پێشکەوتن و شۆڕشی تەکنەلۆژیا و داهێنانی سەیر و سەمەرەدا، لە سایەی ئیینتەرنێت و ئایفۆنی زیرەک و ئامێری جۆراوجۆر و ئاسانی هۆیەکانی گەیاندن و پەیوەندیکردن، جیهان بووە بە گوندێکی بچووک. کۆمەڵگاکان بە شێوەیەکی زیاتر لە رابردوو لە یەکتر نزیکبوونەتەوە و تێکەڵ بوونە. لایەکی کەشەوە بە هۆی کۆچکردن بۆ ئەوروپا و ئەمریکا و ئوسترالیا، بە تایبەتیش لە وڵاتانی ئاسیا و ئەفریقاوە. بە هۆی ستەم و چەوسانەوە و سەرکوتکردن و کوشتن و برسێتی و هەژارییەوە، لە لایەن رژێمە فاشستییەکان و دەسەڵاتدارانی ستەمکار و دیکتاتۆر و رەگەزپەرستەوە، بە هۆی نەبوونی ئازادی و دیموکراتی و ش□□□ و ناسەقامگیرییەوە. خەڵکییەکی زۆر لە نەتەەوەکانی ئەو وڵاتانە بە ناچاری کۆچیان بۆ وڵاتانی جیهان کردوون.

گەلی کوردیشمان زیاتر لە سەد ساڵە، کوردستانی نیشتمانی لی داگیرکراوە و بەش بەش کراوە. داگیرکەرانی رەگەزپەرست، بە دڕندەترین شێوە، کورد سەرکوت دەکەن و دەچوسێننەوە، رەشەکوژی و کۆمەڵکوژی کوردیان کرد و دەکەن و کوردستان وێران دەکەن و سیاسەتی خاکی سووتماک جێبەجێ دەکەن. بە هەزاران کوردیان بە زۆرداری لە زێد و لە نیشتمانی خۆیدا، ئاوارە و دەربەدەر کردوون و دەکەن. لە ترسی کوشتن و گرتن و نەبوونی ماف و ئازادی و دیموکراتی، لە ماوەی سەدەیەکدا بە هەزاران کورد بوونە بە پەنابـەر و لە وڵاتانی جیهاندا دەژین، بە تایبەتیش لە ئەوروپا و ئەمریکادا.

نزیکەی سێ ملیۆن منداڵی کوردمان لە هەموو تەمەنەکاندا، لەگەڵ خێزانەکانیاندا، لە هەندەڕان دەژین، گەرچی زۆربەیان لەو وڵاتانە لە دایکبوونە، بەڵام بە هۆی هۆشیاری دایکان و باوکانیانەوە، سۆز و دڵسۆزی و خۆشەویستی و هاوبەستەبوونیان بۆ کورد و کوردستان هەیە، رێز لە داب و نەریتەکان و لە بەهاکانی نەتەوەی کوردمان دەگرن و شانازییان پێوە دەکەن. رادەی ئەم دڵسۆزی و پەرۆشی و هاوبەستەبوونەش بۆ رادەی رۆشنبیری و هۆشیاری دایکان و باوکانیان دەگەڕێتەوە. لەوانەیە لەژێر کاریگەری رۆشنبیری و فێربوون و خوێندنی زمانی فەرمی زاڵبووی ئەو وڵاتانەی کە لێیان دەژین، کەوتووبێتنە ژێر کاریگەری دوو رۆشنبیری جیاوازەوە، رۆشنبیری نەتەوەیی کوردی و رۆشنبیریی نەتەوەکانی ئەو وڵاتانەی لێیان دەژین، بە داب و نەریتەکان و بە شێوازی ژیان و بە کولتووری ئەو وڵاتانە ئاشنابوونە. چونکە زۆرترین کاتەکانیان لە پۆل و لە قوتابخانەدا، لەگەڵ منداڵانی ئەو وڵاتانەدا بەسەر د□ب□ن. بە زمانەکانی ئەو وڵاتانەش دەدوێن و دەخوێنن. تەنیا

لە ماڵەوەدا بە کوردی دەدوێن. بەڵام بەشی هەرە زۆری منداڵانی کوردمان، لە سایەی دڵسۆزی و هۆشیاری دایکان و باوکانیان دا، هەست و هاوبەستەبوونی نەتەوایەتی و نیشتمان پەروەری و دڵسۆزیان بە کورد و بە کوردستان کاڵ نەبێتەوە. کوردستان بە نیشتمانی یەکەمی خۆیان دەزانن و شانازی پێوە دەکەن.
لە هیچ وڵاتێکی جیهانیشدا، بە منداڵانی پەنابەران، قوتابخانەی تایبەتی نییە، تا هەموو وانەکان بە زمانی خۆیان بخوێنن. بۆیە دەچنە قوتابخانەکانی ئەو وڵاتانە و بە زمانی فەرمی ئەو وڵاتانە فێردەبن و دەخوێنن. شایەنی باسیشە لە زۆربەی وڵاتاندا، بۆ نموونە لە وڵاتانی ئیسکندناڤیا دا (سوید و دانیمارك و نەرویج) بێجگە لە زمانی فەرمی ئەو وڵاتانە، منداڵانی هەر نەتەوەیەک لە نەتەوەکانی تر مافی ئەوەیان هەیە و ڕێپێدراون، کە هەفتەی (٢) کاتژمێر لەو قوتابخانانەی کە لێیان دەخوێنن، فێری نووسین و خوێندن بە (زمانی دایک) یان ببن. گەر دایک و باوکیان داوای مامۆستای کوردییان بۆ بکەن. من (نووسەر) سێ ساڵ لە دوو شاری نەرویجدا، وانەی زمانی کوردیم بە منداڵانی کوردمان لە قوتابخانە بنەڕەتییەکاندا وتەوە. ئێستاش وانەی کوردی دەوترێتەوە. تەنانەت گەر لە شارێکدا تەنیا یەک قوتابی نەتەوەیەکی جیاواز هەبێت، مافی ئەوەی هەیە، کە داوای مامۆستایەک بکات و بە زمانی دایکی فێری بکات. لایەکی کەشەوە، ئەو وڵاتانە لەو بڕوایەدان، هەر منداڵێکی بێگانە بە باشی فێری زمانی دایکی ببێ، باشتریش فێری زمانی وڵاتەکەیان دەبێت.
ڕۆشنبیری منداڵان لەم سەردەمەدا، بووە بە پێویستییەکی پێویست و بە یەکێک لە گرنگترین کۆڵەکەکانی گەشەکردن و پەروەردەکردنی منداڵان. لە سایەی ئەو ڕۆشنبیرییەی کە لە ئەمڕۆدا بە (ڕۆشنبیری گلۆبالیزم) ناوی دەبەن، یا بڵێین لە سایەی فرە ڕۆشنبیری و پێشکەوتنی خێرا لە تەکنەلۆژیا و زانیارییەکان و داهێنانی هەمەجۆرە و ئاسانی و خێرایی هۆیەکانی گەیاندن و پەیوەندیکردن، کە ڕۆڵێکی گرنگیان لە ڕۆشنبیریی منداڵان هەیە. دەرکەوتنی زاراوە گەلێکی وەکو: جیهانی گریمانەیی و گەمەگای گریمانەیی، ڕۆشنبیرییەکی بێ سنوور، لە جیهانێکی بێ سنووردا، گەلە بەرەنگاری ڕووبەڕووی ڕۆشنبیریی منداڵان بوونەتەوە. ترس و مەترسییەکی زیاتر ڕووبەڕووی ناسنامەی ڕۆشنبیری منداڵان بوونەتەوە، لە بەردەم دایکان و باوکان و مامۆستایان و ئەو

کەسانەی کە منداڵان رۆشنبیر دەکەن. هەندە وایان پێ باشە کە رۆشنبیریی منداڵەکانیان سنووردار بکەن، بە رەوینەوەی ترس و مەترسییەکان لەسەر ناسنامەی رۆشنبیریی رەسەنی منداڵان، لە چوارچێوەی هێنانەدی ئاسایشی هزری منداڵان، کە لە جیهانی ئەمڕۆدا، بە پێویستییەکی زۆر پێویست دەزانن، بە رووبەڕووبوونەوەی گەلێ بەرهەڵست و هەڕەشە، کە بریتین لە بڵاوبوونەوەی بیری توندڕەوی و دەمارگیری و رەگەزپەرستی و تیرۆریستی. بۆیە رۆشنبیریی منداڵان لە چوارچێوەی ئاسایشی هزریدا، لە گرنگترین ستراتیژییەکانی رووبەرووبوونەوەی بەرنگارییەکان دایە. پێویستە ئەو میکانیزمانەش بە وردی دیاری بکرێن، کە دەکرێت بە کرداری و ئەرێنی لە بواری رۆشنبیری منداڵاندا جێبەجێ بکرێن. تا بتوانن لەگەڵ گۆڕانکارییەکان و پێشکەوتنەکانی سەردەمەکەیاندا دەربەرن، کە یارمەتی گەشەکردنی هێنانەدی ئامانجەکانی رۆشنبیریی منداڵانی کوردمان دەدەن.

بێگومان لە ئەمڕۆدا هیچ کۆمەڵگایەک ناتوانێت، شوورەیەک بە دەوری خۆیدا بکێشێ و بە داخراوەیی بژی. چونکە رۆشنبیریی کلۆباڵیزمی، هەرەسی بە هەموو سنوورەکان هێناوە. فرە رۆشنبیری و لەیەک نزیکبوونەوەی نەتەوەکان، یەکێکە لە سیما و لە دیاردەکانی ئەم سەردەمە (سەردەمی جیهانگیری) هەر نەتەوەیەک وەردەگرێت و لێی وەردەگرن. دەبا هەموو پەنجەرەکانی ماڵەکەمان بە هاتنە ژوورەوەی رۆشنبیریی بەسوود بخەینە سەرپشت، کە بەقەی هەڵمژینی هەوای پاک پێویستە بۆمان.

منداڵان لە تەمەنێکی بچووکدا، کە فێری هەمەچەشنەیی و جیاوازی رۆشنبیری دەبن. لە رێی فرە رۆشنبیرییەوە. تەنیا فێری ناسینی جیهانی دەوروبەریان و جیاوازییەکان نابن، بەڵکو ناسنامە و پێگەی خۆشیان لە کۆمەڵگای جیهانیدا دەناسن و دەبیننەوە.

مامۆستایان رۆڵێکی گرنگیان لە رۆشنبیریکردنی منداڵان هەیە، ئەوان کە دەتوانن شێوەی نەوەی داهاتوو دیاری بکەن. پێویستە بە رۆشنبیری خۆشەویستی و لێبووردن و یەکسانی و یەکتری قبووڵکردن و رێزگرتن لە هزر و لە را و لە بۆچوونی جیاوازی کەسانی تر پەروەردەیان بکەن. بۆ ئەوەی نەوەیەکی دروستیان لێ بێتە ئاراوە.

بمانەوە و نەمانەوە، لە ئەمڕۆدا زۆربەی منداڵان رۆژانە، لە رێی پرۆگرامە داڕێژراوە ئەلیکترۆنییەکانەوە، گەلێ لە جۆرەکانی رۆشنبیری بەسەر دەکەنەوە. کە بوونەتە هۆی دەوڵەمەندی لایەنی زانست و زانیارییان. هەیانە لەگەڵ رۆشنبیری کۆمەڵگای کوردیمان گونجاون. هەشیانە ئاسۆیەکی فراوانتر لە بەردەم

منداڵاندا وا□ا□د□کەن بۆ زانینی جیاوازی رۆشنبیریی گەلانی جیاواز لە زمان و جلوبەرگ و خواردن و داب و نەریت.

خێزانەکان بەرپرسێتی پەروەردە و رێنمایی و چاودێریی منداڵانی بچووک هەڵدەگرن.

فرە رۆشنبیری، لە باخچەیەکی گوڵ هەمەڕەنگە و هەمەچەشنە دەچێت، کە هەر جۆرە گوڵێک رەنگ و جوانی و بۆنی خۆی هەیە، سەرجەم پێکەوەش، بوونە بە باخچەیەکی رەنگینی جوان و قەشەنگ و دڵگیر و بۆن و بەرامە خۆش. لە پەلکەزێڕینەی حەوت د□چ□□، ک□ هەر رەنگێک لە رەنگەکانی جیاوازە و جوانی خۆی هەیە، کە پێکەوە لەسەر سنگی ئاسماندا، کەوانەیەکی رەنگینی جوانی ئەفسوناوی پێشان دەدەن.

با لە منداڵییەوە منداڵە چاوگەشەکانی کوردمان، بە فرە رۆشنبیری رابهێنین، ناسنامەی رەسەنی رۆشنبیری کوردیشمان لایان شیرین بکەین، تا پارێزرگاری ل□ بکەن.

رەزا شوان: ٩/ سێپتەمبەر/ ٢٠٢٠

ئاگاداریەک بۆ هەموو ئینسانێکی ئازادیخواز لە فنلاند !

دەسەڵاتی کوردایەتی نزیک بە ٣٠ ساڵە ،سەروەت و سامانی سەرزەوی ژێر زەوی ئەم کۆمەڵگایە تاڵان دەکات . ئێستاش کار بەوە گەشتووە بەری ڕەنجی شانی خۆمان و موچەیەک کە لە بەرامبەر کارێکدا کە ئەنجامی دەدەین ئەویش نادەن .

بەڵام کاتێک کە خەڵکی دێنەمەیدان و بەشێوەیەکی هێمنانە ناڕەزایەتی دەردەبڕن و داکۆکی لە مافەکانی خۆیان دەکەن، هێزە سەرکۆتگەرەکانیان بەردەدەنە گیانی ئەوخەڵکەو دەیانگرن و ڕاپێچی زیندنیان دەکەن.

بۆیە جێگەی خۆیەتی دژ بەگرتن و دەستدرێژیەکانی ئەوان دەنگی ناڕەزایەتیمان دەربڕینو بۆ پشتیوانی کردن لە خۆپیشاندەران بێینەمەیدان !

بەم بۆنەیەوە ئێمە لەسەنتەری شاری هێڵسنکی گردبوەنیەک سازدەکەین، هیوادارین بەشداربن لەگەڵمان.

کۆمیتەی فنلاندای حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان

کاتی گردبونەوە / رۆژی هەینی
بەرواری ١١/٩/٢٠٢٠ کاتژمێر ٥ی ئێوارە
شوێنی گردبوەوە / سەنتەری شاری هێڵسنکی لە بەردەم
Kolmen sepän patsas

بۆ زانیاری زیاتر
مستەفا باهر ٠٤٤٠١١٠٧٥٤
ابراهیم حسین ٠٤٤٩٨٧٠٧٨٨

چۆن و بۆ کێ … کەنعان مدحەت

سەرقاپی هەر بابەتێ هەڵدەدەمەوە
هەڵمی دەڕان
خۆ هەرزان فرۆشی و
سڕینەوە
چاویلکە پزیشکییەکەم تەماویی و
بەرد بە بەردی بنیاتنراوی نەتەوایەتیم
رادەماڵێ.
کۆبەکەی نێوان زایەڵەی و
هەورەتریشقە
هەمو ئەو پەلوپۆ تەڕ و تەسکەڵانەی
لە کوردایەتی و هەڵوێست و
کەسایەتی..
دەرووتێنێ.
ئەی برینە کولاوەکە
چەکوشە بە هەڵمەتەکەی کاوە
ئەم هەمو زوحاکە خۆماڵییانە ،
چۆن و
بۆ کێ ،
گزک دەدرێ ؟!!

١٨/١٢/٢٠١٨

مالمو / سويد